

TRACTATUS QUARTUS

DE ORATIONE, DEVOTI^ENE ET HORIS CANONICIS.

Materiam de virtute religionis in duas præcipuas partes in superioribus divisimus. Et in priori comprehendimus generalem doctrinam de divino cultu, et præceptis ad illum pertinentibus, vitiisque contrariis, quam totam in superiori volumine complexi sumus. In hoc vero reservavimus tres speciales actus hujus virtutis; orationem nimirum, juramentum et votum; quoniam, præter rationem cultus, peculiares habent rationes morales, quæ ad cultum supponuntur, quarum specialis cognitio necessaria est, et propriam investigationem et considerationem requirit. Igitur ad institutum accedendo, ab actu orationis, tanquam præcipuo magisque interno, initium sumimus.

Disputavit autem divus Thomas de hoc actu in 2. 2, quæstion. 83, ante quam præmittit tractatum de Devotione, in q. 82. Imo hos duos tantum actus ponit inter actus internos religionis, ideoque de illis ante alios disputat. Postea vero, in quæstion. 91, inter actus externos religionis, quibus aliud divinum ab hominibus assumitur, ponit laudem et invocationem Dei, quoniam per illam divinum nomen assumus. Nos vero omnes hos actus, et plures alios, propter magnam eorum connexionem, in hoc tractatu declarabimus. Consideravimus enim devotionem non tam esse cultum, quam ipsum affectum cultus, et ita secundum quamdam rationem esse veluti quoddam generale principium conjunctum cum omni externo actu religionis; quatenus vero aliquam speciale rationem et considerationem habere potest, esse quendam effectum vel intrinsecam proprietatem orationis, præsertim mentalis, vixque ab ea separari posse in suo fieri et esse, ideoque nec cognitione separandam esse. Deinde animadvertisimus, licet oratio dicatur actus interior religionis, quia præcipue debet in mente versari, tamen etiam esse actum exteriorem, quia etiam ore fieri debet. Imo, si quis recte consideret, nullus est actus religionis, ab affectu colendi distinctus, qui non possit et sola mente fieri, et per corpus exhiberi; nam de adoratione diximus utroque modo fieri posse; et votum ac juramentum mente ac ore fieri possunt; et consequenter etiam laus Dei et invocatio nominis ejus interior et exterior esse potest; et invocatio proprie est oratio, laus vero cum oratione est conjuncta, sicut etiarum actio et obsecratio; ideoque de his omnibus in hoc tractatu dicemus.

Dividenda igitur est oratio in internam et externam, seu mentalem et vocalem, sumiturque divisio ex Chrysostomo, homilia 79 ad Populum; Nilo, libr. de Oratione, cap. 39 et 40, et aliis, quos infra, utrumque membrum pertractando, referemus. Illa vero duo membra ita distinguuntur, ut oratio mentalis sola mente consummetur, signumque externum non requirat; vocalis autem voce quidem consummatur, necessario tamen postulat interiorem actum tanquam formam, seu vitam suam; sicut enim actus externus sine interno nec bonus, nec malus, imo nec moralis esse potest, ita nec

oratio externa sine interna nomen orationis meretur. Unde fit, non recte addi illi divisioni tertium membrum, quasi subdividendo orationem vocalem in pure vocalem, et quasi compositam ex mentali et vocali; qua divisione utitur Navar., in Enchiridio de Oratione, c. 1, n. 28. At vero oratio, quae solis labiis, sine mente et sine ullo genere attentionis, fit, umbram habet orationis, non veritatem; ideoque membrum illud necessarium non est, ut bene notavit Cardinalis Bellarminus, lib. 1 de Bona Operatione, c. 2. Ex illis autem duobus membris prior est mentalis oratio, et veluti in se præhabet omnes orationis proprietates, per eam tamen orationi vocali convenient, quatenus in ea quodammodo includitur. Unde fit ut et in multis convenient, et in multis etiam differant. Præsertim vero est hoc loco una differentia notanda, quod mentalis oratio, quia non percipitur ab aliis hominibus, privata solum esse potest; vocalis tamen oratio, quia externa est et sensibilis, et privata et publica esse potest. Juxta has ergo rationes et partitiones, tractatum hunc in quatuor libros dividemus. Primus erit de oratione in communi. Secundus de mentali oratione, ac devotione. Tertius de vocali oratione privata. Quartus de publica, qui de Horis Canonicis inscribi potest.

INDEX CAPITUM LIBRI PRIMI

DE ORATIONE IN COMMUNI.

- CAP. I. *Quid nomine orationis intelligendum sit.*
CAP. II. *De divisione orationis in bonam vel malam.*
CAP. III. *Utrum oratio sit actus intellectus vel voluntatis.*
CAP. IV. *Utrum homo possit mente orare absque vocis conceptu, et quomodo.*
CAP. V. *Solvuntur nonnullæ difficultates.*
CAP. VI. *An Deus convenienter oretur et honeste.*
CAP. VII. *Utrum oratio sit elicitus actus virtutis religionis.*
CAP. VIII. *Utrum oratio sit actus supernaturalis et infusus.*
CAP. IX. *Utrum solus Deus orandus sit.*
CAP. X. *Quomodo possint orari creature rationales.*
CAP. XI. *Utrum omnes spiritus beati et justi orare possint.*
CAP. XII. *Utrum omnibus viatoribus convenient orare.*
CAP. XIII. *Utrum sit orandum pro aliquo in particulari.*
CAP. XIV. *Utrum orandum sit pro defunctis.*
CAP. XV. *Utrum pro omnibus orandum sit*
- CAP. XVI. *De oratione pro inimicis.*
CAP. XVII. *Utrum licet in oratione petere bona temporalia.*
CAP. XVIII. *Utrum petendo bona temporalia, petatur aliqua gratia.*
CAP. XIX. *Utrum temporalia mala in oratione peti possint.*
CAP. XX. *Utrum spiritualia bona absolute peti possint.*
CAP. XXI. *Expediuntur aliqua dubia circa petitionem bonorum spiritualium.*
CAP. XXII. *Utrum oratio sit actus meritiorius et satisfactorius.*
CAP. XXIII. *Utrum oratio impetraret et quidnam.*
CAP. XXIV. *Utrum oratio impetrativa ex fide procedere debeat.*
CAP. XXV. *Utrum in oratione impetratoria charitas requiratur.*
CAP. XXVI. *Utrum oratio, ad impetrandum, perseverantium exigat.*
CAP. XXVII. *Utrum orans pro se tantum infallibiliter impetraret, vel pro aliis.*
CAP. XXVIII. *Utrum oratio sit ad salutem necessaria.*
CAP. XXIX. *Quale sit orationis præceptum.*
CAP. XXX. *De discernendo tempore, quo urget orationis obligatio.*

DE ORATIONE IN COMMUNI.

Quoniam oratio (ut dixi), præter rationem cultus, suam peculiarem naturam habet, secundum quam proprias conditiones requirit, tam quoad suum esse physicum et entitativum (ut sic dicam), quam quoad suam honestatem et moralitatem, ideo prius utrumque esse orationis, tam physicum quam morale, a nobis explicandum est; postea de illius principiis, et causis, deinde vero de effectibus dicemus; ac tandem præceptum illius et necessitatem declarabimus. De vitiis autem orationi oppositis nihil dicere oportebit, quia præceptum ejus affirmativum est, et per omissionem potissimum violatur, quæ speciale considerationem non requirit ultra præcepti declarationem. Præsertim quia de tali omissione vix constare potest, nisi ubi intercedit ecclesiasticum præceptum, de quo in lib. 4 potissimum dicendum est. Quod si interdum peccatur, etiam committendo contra debitum orandi modum, explicando conditiones ad orationem necessarias, omnes illos defectus declarabimus, et ita nihil de vitiis contra orationem separatim considerandum relinqueretur.

CAPUT I.

QUID NOMINE ORATIONIS INTELLIGENDUM SIT.

1. *Orationis etymologia ex D. Hieronymo.* — Principio, circa nomen orationis absolute sumptum, considerandum est ex Hieronymo, epist. 139, ad Cypriani, orationis nomen aliter apud Latinos seu Rhetores, aliter in Scripturis sanctis, et usu ecclesiastico sumi. *Nam oratio, ait, iuxta grammaticos, omnis sermo loquentium est, cuius etymologiam sic explicant: oratio est oris ratio.* In Scripturis autem sanctis, difficile orationem juxta hunc sensum legimus, sed quæ ad preces et obsecrations pertinet. Atque ita oratio dicta est a

verbo *orandi*, quod rogare aut obsecrare significat. Accipitur ergo in præsenti *oratio*, pro ipso actu orandi vel obsecrandi; et quia hic actus speciali et præcipua ratione circa Deum fit, ideo oratio simpliciter dicta, et prout nunc a nobis sumitur, habitudinem dicit ad Deum. Nam, licet ad Sanctos orare possumus, tamen vel usque ad Deum tendere debet oratio, vel non est actus religionis, sed alterius virtutis, ut infra dicemus.

2. *Triplex orationis acceptio.* — Prius vero quam orationem describamus, oportet præmittere vulgarem distinctionem de triplici acceptione hujus vocis, scilicet, communissime, communiter, et proprie; qua usus est D. Bonavent., in 4, dist. 15, art. 1, q. 4; et D. Antonin., 4 p., tit. 5, c. 8, § 1; Navarrus, in Enchirid. de Orat., c. 1, prælud. 5. Oratio communissime sumpta significare dicitur omnem bonam operationem, quæ acceptio sumpta est ex Glossa ordinaria in id, 1 ad Thessalon. 5: *Sine intermissione orate*, quod sic exponit, id est, *semper juste rixite; nam justus nunquam desinit orare, nisi desinat justus esse; semper ergo orat qui semper bene agit.* Similia habet in id Lucæ 18: *Oportet semper orare, et nunquam deficere.* Et ita notavit Richardus, in 4, distinct. 15, art. 4, q. 2, et imitatus est Blosius, in Can. vit. spirit., c. 24. Et videntur hanc significationem elicere ex ipsis verbis Christi et Pauli, quæ ita etiam intellexisse videntur Beda et Euthym. ibi. Hac etiam significatione abusus est Wicleph, qui, teste Wald., t. 3, c. 1 et 2, triplicem distinguens orationem, mentalem, vocalem et vitalem; et hanc ultimam in bonis operibus ponebat, ut alias duas contemneret, nullisque momentis esse diceret.

3. *Tertia acceptio, qua oratio dicitur vitalis, utpote impropriissima rejicitur.* — Ut ergo ab hereticis dissentiamus, melius est significacionem hanc non admittere: nam revera est im-

CAP. I. QUID NOMINE ORATIONIS INTELLIGENDUM SIT.

3

propriissima, et (ut opinor) in Scriptura non habet fundamentum. Quia Christus Dominus et Paulus non adeo metaphorice et impropre, sed vere et proprie de oratione loquebantur. Unde Christus Dominus ejus necessitatem et utilitatem statim declarat exemplo judicis, qui precibus viduæ est flexus, et quasi descripsit illam orationem, dicens, *esse clamorem ad Deum*, dum subdit: *Audite quid judex iniqutatis dicit: Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se, die, ac nocte*¹?

4. *Explicatur varie illud Christi Domini:* Oportet semper orare, quatenus tertiae acceptioni suffragatur. — Nec vero particulæ illæ, *semper*, aut *die ac nocte*, cogunt nos ut illam significationem admittamus, quia, licet dicatur semper esse orandum, satis apta est illa expositio communis, oportere *semper*, id est, omnibus temporibus congruis, vel temporibus statutis, ab oratione non desistere. Quam expositionem præter Glossam interlinealem, et Lyr., probat D. Thomas in Paulum, et Bonaven. in Lucam, qui etiam addit, illud *semper*, recte explicari, id est, *frequenter*, aut *frequentissime*. Sicut enim Scriptura impossibile dicit, aut nunquam fieri, quod est difficultum, vel raro fit, ita semper dicit fieri oportere, quod frequenter faciendum est. Maxime, quia communis etiam et usitato loquendi modo, semper facere dicimus id cti magno affectu incumbimus, ita ut quoties possumus, et quandocumque vacat, illud faciamus. Sic de homine studioso dicimus: *Semper studet*; de puero intemperato: *Semper comedit*. Ad hunc ergo modum intelligimus, dedisse Christum Dominum consilium semper orandi. Vel si de præcepto illa verba intelligantur, obligat illud *semper*, licet non pro semper, ut exposuit Richardus supra, et inferius dicturi sumus. Quæ omnia ipsomet exemplo a Christo allegato confirmantur; significat enim viduam illam frequenter venisse ad judicem illum, et multo tempore in sua petitione perseverasse, non vero nunquam a petendo cessasse, aut operando petivisse. Unde quod ipsa addit, *die ac nocte*, facilius intelligitur de temporibus opportunis utriusque partis diei.

5. *Verus sensus illorum verborum:* Et nunquam deficere. — Denique verbum etiam illud: *Et nunquam deficere*, non cogit nos ut verbum orandi impropre pro bona opera-

¹ S. Luc., cap. 18.

Ad Thess.

tione accipiamus; et idem est de verbo Pauli, *sine intermissione*. Tum quia non minus difficile est nunquam bonam operationem intermittere; necesse est enim aliquando cessare, saltem dormiendo. Quod si quis dicat etiam tunc operari justum sine intermissione, quia retinet justitiam, et non peccat, vel quia necessitate potius quam voluntate opus bonum intermittit, dicetur etiam sine intermissione orare, qui affectum orandi habitu retinet, et sola necessitate aetum intermittit; ergo etiam juxta illam intelligentiam immrito exponitur verbum *orandi*, in illa impropriissima significatione. Tum maxime quia planus sensus verborum Christi est, orationem debere esse perseverantem, ita ut qui petit, non superet difficultate aut mora impetrandi, sed sit constans; hoc est enim *non deficere*, id est, non despondere animo. Idemque est apud Paulum: *Sine intermissione orate*¹, non quod ab oratione inchoata nunquam cessandum sit; sed quod instantum in illa sit, et non sit omittenda propter desperationem obtainendi. Itaque censeo, illam primam acceptiōnē verbi orandi in illa communissima significatione abjiciendam esse, quia neque ad explicandam Scripturam servit, neque inveniatur usitata in antiquis Patribus. Nam quod in Augustino citatur in Glossa, *nou desinere orare, qui non desinit bene operari*, apud Augustinum non invenio; et si invenirem, non crederem dictum esse quia bene operari sit orare, sed quia illi aliquando æquivalent, et quia propter operationem bonam oratio est aliquando interrumpta.

6. *Orationis definitio.* — Duplex vero alia significatio hujus vocis maxime necessaria est, præsertim ad orationem mentalem explicandam. Igitur generali quadam significatione, orationis nomine significari solet omnis interior motus animi in Deum, sive per eus cogitationem, sive per affectum. Sic videtur definiri a Damasc., lib. 3 de Fide, c. 24, dicente: *Oratio est ascensio mentis in Deum*. Et eodem modo ait Aug., serm. 130, de Tempore: *Quid autem est oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cœlestia, inquisitio supernorum, invisibilium desiderium?* Et lib. de Spirit. et anima, cap. 50: *Oratio est conversio mentis in Deum, per pium et humilem affectum*. Quæ descriptions propriæ videntur orationis mentalis generatim dictæ. Atque ita sumitur

frequenter apud sanctos Patres, quoties scribunt de oratione mentali, et de actibus in ea exercendis, quos infra suis locis commemorabimus. Sic etiam interpretatur D. Thom. 2. 2, q. 83, art. 17, et super Paulum, illud ad Timot. 2: *Obsecro fieri obsecrations, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus*, etc. Cum enim oratio expresse a postulatione distinguatur, videtur generatim sumi pro ascensu et cogitatione, qua mens accedit ad Deum, quamvis illa verba Pauli multis modis intelligatur, ut in sequentibus videbimus. Deinde quoties in Scriptura dicitur de Christo, quod *pernoctabat in oratione Dei*¹, vel aliquid simile, videtur plane oratio in hac generalitate sumi, quia verisimile non est, totum illud tempus in sola petitione, sed etiam in contemplatione et consideratione divinarum rerum consumpsisse.

7. *Expenditur magis orationis definitio, et statuitur Christum Dominum incessanter in hac vita orasse, non tantummodo per scientiam beatam, et per se infusam.* — Advertit autem Clichtovaeus in Damascenum, cum dicatur oratio *ascensio mentis in Deum*, non intelligi de quocumque actu mentis, qui versatur circa Deum, absolute, et per se spectato. Nam Christus, inquit, semper ac perpetuo cogitabat de Deo, eumque amabat, et tamen non semper orabat etiam hoc generali modo, sed aliquibus temporibus, in quibus specialiter orasse, seu in oratione pernoctasse dicitur. Tum ergo (ait praedictus auctor) *ascensio mentis in Deum* orationis rationem habere dicitur, quando elevatio mentis specialiter fit in honorem, cultum vel laudationem Dei. Et placet quidem mihi declaratio definitionis orationis, quia oratio actus religionis est, de cuius ratione est ut ab affectu divini cultus procedat. Non placet tamen probatio quam ex Christi oratione desumit, quia non video quid hoc referat ad explicandum, quomodo Christus quibusdam temporibus dicatur orasse, potius quam aliis. Nam quod ille ait: *Licet Christus nunquam Dei contemplationem et meditationem intermitteret, non tamen incessanter habuisse mentem in Deum elevatam per confessio nem divinæ laudis, venerationemque et cultum Dei, cum saepius aliis sanctis operibus ejus mens fuerit occupata*; hoc, inquam, non probbo, quia, sicut occupatio in aliis sanctis operibus non distrahebat mentem Christi, quominus posset divinæ contemplationi esse inten-

¹ Luc. 6.

ta, non solum per beatam scientiam, sed etiam per infusam, ita non impediebat illam, quominus in laudem, et cum Dei speciali affectu et intentione, totam illam contemplationem ordinaret. Unde nihil obstat existimo, quin vere dicamus Christum semper et incessanter orasse in hac vita, licet pro aliquibus specialiter oraverit, etiam mentaliter, applicando intellectum non solum ut operantem independenter a corpore, sed etiam ut conjunctum, et indigentem phantasmatisbus ad meditandum, et contemplandum res divinas. Unde ad hunc orandi modum oportebat eum non dormire, sed vigilare, ideoque interdum in oratione pernoctasse dicitur.

8. *Oratio propriissime sumitur pro petitione.* — Alio tandem modo oratio proprie significare dicitur *petitionem*, quomodo etiam definitur a Damasco supra, esse *petitionem decentium a Deo*. Et haec significatio est frequentissima in Scriptura, Matth. 5: *Orate pro persequentiis et calumniantibus vos*; id est, rogate, seu petite. Et quoties in Scriptura fit mentio orationis pro aliqua re, vel pro se, vel pro alio, in hac significatione sumitur. Et apud Patres est passim sermo de hac oratione, et specialiter Navarrus ita exponit Cyprianum, in cap. *Quando*, de Consecratione, d. 1. Estque haec significatio communis mentali et vocali orationi, quia utroque modo petitio fieri potest a Deo, et ita utraque proprie oratio dicitur. Contrahetur vero definitio ad mentalem orationem, si dicamus esse petitio solo interiori actu mentis Deo convenienter oblatam. Ad vocalem autem contrahetur, si dicamus esse petitionem a Deo corde et ore factam. Ipsa ergo petitio propriissimo et speciali modo oratio dicitur. Atque ita censem divus Thomas hic, articulo primo, Bonavent., Richardus, et alii, in quarto, distinctione 15, ac denique omnes qui de oratione scribunt, quod statim latius referemus. Et Augustinus, Epist. 59, q. 5, hanc dicit esse magis usitatem significationem hujus vocis, et in ea putat accipi a Paulo in illo loco 1 ad Timoth. 2: *Obsecro fieri obsecrations, orationes, etc.* Quod etiam ibi intelligit Theodoreus. Idem habet Augustinus, serm. 5 de Verbis Domini, ubi juxta hoc expositionem exponit verba Christi Domini: *Oportet semper orare*. De oratione ergo in hac proprietate sumpta in hoc lib. tractamus, nam de priori acceptione dicemus in sequenti: ideoque in praesenti prius definitionem Damasceni breviter explicabimus.

9. *Objectio.* — *Solritur objectio, et ostenditur in quo ratio petitionis consistat.* — Dicitur ergo oratio esse petitio, ut per hanc particulam separetur proprius actus orationis ab aliis actibus rationis, vel intellectus, qui orationes non sunt. Dicet vero aliquis esse incongruum hunc definiendi modum; tum quia tam obscurum est quid sit petitio, quam quid sit oratio; tum etiam quia haec duo cum proportione sumpta convertuntur, vel potius sunt idem. Nam sicut oratio est petitio, ita etiam petitio qualibet est quædam oratio; ergo non recte ponitur petitio loco generis in definitione orationis. At in his verbis non est exigenda tam exacta ratio definiendi, sed vox una per alias clariores, magisque usitatas declaranda est. Ut autem res ipsa explicetur, advertendum est tam nomen *orationis* quam *petitionis*, significare actum mentis (abstrahimus enim nunc ab intellectu vel voluntate) quo unus inducit alium ad aliquid agendum, et ideo dicitur esse actus ad proxim, non ad speculationem pertinens, quia non ad cognitionem, sed ad opus ordinatur. In ratione autem practica, duplex intelligitur esse modus excitandi alium ad agendum, scilicet, vel ex potestate obligationem imponendo, quæ in moralibus est, velut impetus quidam impressus a movente efficaciter impellente alium ad opus, et sic actus vocatur imperium. Alius modus movendi alium est solum inducendo illum ut mere voluntarie, absque obligatione a movente imposta, aliquid faciat, quod movens desiderat, neque aliter movet, quam desiderium suum significando illi a quo cupit impleri, et hoc est petere. Dico autem, *absque obligatione imposta ab ipso petente*, quia non repugnat, per orationem postulare ab aliquo, quæ alias ipse tenetur facere, quanquam ipsa petitio non inducat obligationem, sed significet desiderium, ut alium inducat ad illud implendum. In hoc ergo ratio petitionis consistit, et quia hoc convenit orationi, ideo merito petitio dicitur.

10. *Orationi et petitioni commune est, quod utraque sit alicujus ad aliquem de re aliqua.* — Est autem ulterius sciendum, orationi et petitioni esse commune, ut sit *alicujus ad aliquem de re aliqua*, quod per se satis manifestum est. Nam utraque est actio, et ideo necessario esse debet ab aliquo. Utraque etiam ordinatur ad aliquid obtinendum, vel ut aliquid fiat ab altero, cuius virtus, vel auxilium necessarium est ad id quod postulatur; ideo

CAPUT II.

UTRUM OMNIS ORATIO BONA SIT, VEL IN BONAM ET MALAM SIT DISTINGUENDA?

1. *Forum sententia, qui orationem a mala et bona abstrahere existimant.* — *Confirmatio.* — Quidam existimant orationem abstrahere a bona et mala, et ideo non esse in ejus definitione ponendum, quod sit *petitio decentium*, sed simpliciter quod sit petitio alicujus rei a Deo; Ita contendit Navar., dicto tract. de Oratione, c. 1, n. 18 et 29, ex D. Th., in 4, d. 15, q. 4, art. 4, q. 1, nam etiam illa oratio quæ ad Deum funditur, mala esse potest, idque duobus modis. Primo, bona male a Deo petendo, id est, sine debita fide, perseverantia, etc.; vel mala etiam a Deo postulando, ut auxilium ad excludendum peccatum, vel vindictam de inimico, vel consecutionem prævi desiderii, ut late prosequitur idem Navar., toto c. 6, ejusdem operis, multa in particula inferens, quæ ad præsentem materiam non spectant. Ergo (ut ille concludit) definitio orationis in communi non debuit limitari ad unum ex dictis membris. Et confirmatur, nam vel hic definitur tantum bona oratio, vel in communi. Si dicatur hoc secundum, per orationem etiam possunt peti a Deo ea quæ non decent. Si autem dicatur primum, non solum debuit dici, in definitione esse petitionem decentium, sed etiam decenter, quia,